

Фінансування підприємств сфери культури і мистецтва в Україні: стан і тенденції розвитку

А.І. Грушина*

Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна

*Corresponding author. E-mail: alinalinanet@ukr.net

Paper received 02.11.15; Accepted for publication 18.11.15.

Анотація. Проаналізовано поточний фінансовий стан підприємств сфери культури і мистецтва в Україні. Виявлено проблеми фінансового забезпечення в розрізі видатків держави. Запропоновано заходи вирішення існуючих та потенційних проблем фінансування, з метою активізації процесів залучення додаткових джерел фінансування підприємств сфери культури і мистецтва.

Ключові слова: фінансування підприємств, сфера культури і мистецтва, бюджетні видатки

Вступ. Одним із факторів, що служить передумовою динамічного розвитку ринкової економіки є рівень освіченості та культурного розвитку населення країни. Даний рівень визначає якість продуктивних сил та ефективність суспільного виробництва. Проте масштабна трансформація економічної системи призвела до загострення проблем у сфері культури, а їх невіршеність – до негативних економічних та соціальних наслідків.

В умовах сучасного господарювання та перехідного етапу на ринкову економіку, поруч із базовою мережею закладів галузі «Культура і мистецтво» виникає безліч недержавних культурних та мистецьких підприємств, як комерційних так і неприбуткових. Тим не менш, сфера культури і мистецтв залишається в зоні комерційних ризиків як для інвесторів так і для держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний об'єм роботи за даною проблематикою було проведено ЮНЕСКО, який викладений в доповіді «Funding Culture, Managing the Risk». Дане питання розглядали також вчені різних галузей науки через багатство призм. Наприклад, саме державне регулювання фінансування закладів культури серед світових науковців досліджували – К. Георгі, Н. Грант, Я. Корнаї, Ф. О'Коннор, Г. Плумер, В. Хендон. Аналіз механізмів фінансування закладів культурної індустрії викладені у працях і вітчизняних дослідників: К. Доломанова, С. Москаленка, А. Крупки, І. Розпутенка, Т. Сігаша, Н. Фесенко, та багато інших науковців.

На сьогоднішній день базова мережа закладів культури і мистецтв прямо пропорційно залежить від фінансування держави, що не можна назвати позитивним явищем. А в стані економічної та політичної дестабілізації, країна тим паче не має змоги в повному обсязі підтримувати розвиток культурної індустрії, що призводить до занепаду державного сектору в даній галузі. Тому, аналіз фінансування сфери культури і мистецтва, з метою подальшої розробки нових механізмів фінансування є досить актуальним питанням.

Метою статті є аналіз поточного стану фінансування підприємств сфери культури і мистецтва, визначення тенденцій розвитку сфери культури і мистецтва в Україні, визначення методів реформації організаційного механізму фінансування аналізованого сектору за державним та комерційним напрямом.

Матеріали і методи. Інформаційною базою послужили наукові праці і концепції провідних вчених в галузі економіки управління соціокультурною сферою, офіційні статистичні дані, результати власного дослідження, матеріали ЮНЕСКО, матеріали мережі Інтернет.

Аналізуючи фінансовий стан підприємств сфери культури і мистецтва застосований метод порівняльного аналізу та абстрактно-логічний метод, що дало змогу виявити основні напрями вдосконалення механізму фінансування культури в Україні. Статистичні методи були використані при дослідженні динаміки та тенденції видатків на сферу культури і мистецтва.

Основні результати дослідження. Розвиток сфери культури та мистецтва в Україні за останні роки характеризувався дещо уповільненими темпами. Звісно, це є результатом багатьох негативних факторів, що відбулись в державі, проте, найголовнішою причиною є те, що розвиток даної галузі не є пріоритетним завданням державної політики [2, с. 177].

В структурі основних напрямків бюджетної політики, які затверджені Міністерством фінансів України від 31.03.2015 року відображене своє, оригінальне, бачення методів покращення фінансового стану сфери культури: «спрямування додаткового власного ресурсу місцевих бюджетів, отриманого за результатами впровадження реформи міжбюджетних відносин, на здійснення повноважень (із внесенням відповідних змін до Бюджетного кодексу України) щодо підготовки кадрів у державних вищих навчальних закладах I–II рівня акредитації, а також утримання закладів культури (національні та державні цирку, театри, заповідники, концертні організації, бібліотеки, музеї)» [4]. Тобто, за даним напрямом бюджетної політики, допомога підприємствам кінопрокату, видавництвам, рекламним підприємствам та підприємствам аудіо-звукозапису (що за «Законом України про культуру» належать до закладів культури), чи то державним, чи приватним – не передбачається.

Починаючи з 2008 року бюджетне фінансування галузі культури і мистецтва зростало, хоча й залишалось скромним за європейськими мірками. Частка культури в загальних видатках Державного бюджету України протягом останніх років складала 0,5–1 %, із місцевих бюджетів виділялось менше 2 % [2, с. 178]. Основна маса видатків із бюджету складала оплату праці співробітників культури і мистецтва, яка на сьогоднішній день залишається гострою проблемою – незадовільний матеріальний рівень працівників культурної сфери та низький соціальний престиж їхньої праці. Так, за останніми статистичними даними середня заробітна плата працівників бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури в 2014 році становила 2769 грн., тоді як середня заробітна плата у сфері фінансової та страхової діяльності становила 7020 грн. [3].

Як бачимо з табл. 1, заробітна плата працівників культури за офіційними даними у 2014 році значно зменшилась, беручи до уваги те, що на підприємствах в даній галузі в цей момент відбулись вагомі скорочення штату співробітників. Статистичні дані свідчать – кількість театрів в Україні протягом 2012–2013 рр. становила 133 заклади, а у 2014 році вона скоротилась до 113 [6]. Рівень індексації заробітної плати у 2015 році

за 1 квартал ситуацію не виправив, таким чином кваліфіковані кадри підприємств культури у 2015 році оцінили в середньому на 43 грн. нижче ніж у 2014 р. [3]. Тоді як працівники підприємств сфери культури і мистецтва в Німеччині (викладачі, журналісти, архітектори) отримують в середньому 3000 Євро, а спеціалісти з вищою освітою – на 35 % більше [2, с. 178].

Таблиця 1. Дані середньомісячної заробітної плати працівників галузі «Культура і мистецтво» в порівнянні з іншими галузями України (у розрахунку на одного штатного працівника, грн.)

Вид діяльності	2010	2011	2012	2013	2014
Усього по галузі «Культура і мистецтво»:	2250	2648	3041	3282	3480
<i>Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок</i>	2129	2394	3017	3343	3626
<i>Діяльність у сфері творчості, мистецтва та розваг</i>	1905	2096	2611	2934	2841
<i>Функціонування бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури</i>	1912	2124	2579	2737	2769
Інформація та телекомунікації	3185	3705	4360	4659	5176
Фінансова та страхова діяльність	4695	5433	6077	6326	7020

Джерело: складено на основі статистичної звітності ДКСУ [6].

Таблиця 2. Дані зведеного бюджету у розрізі видатків на культуру і мистецтво

Показник	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
План видатків Зведеного бюджету України на культуру і мистецтво, млн.	1624,26	8961,67	9778,84	10194,74
Факт видатків Зведеного бюджету України на культуру і мистецтво, млн.	1513,2	8017,92	8444,14	8483,46
Виконання видатків на культуру і мистецтво, %	93	89	86	83
Співвідношення плану видатків до попереднього року, %	96,8*	552	109	104
Співвідношення фактичних видатків до попереднього року, %	...	553	105,3	100,4
Співвідношення фактичних видатків на культуру і мистецтво до загального обсягу доходів Зведеного бюджету, %	0,37	1,79	1,9	1,86
Обсяг фактичних видатків на культуру і мистецтво в структурі загальних фактичних видатків, %	4,53	1,62	1,69	1,62

* – до плану 2015р. Джерело: складено на основі статистичної звітності ДКСУ [7].

При аналізі фінансування сфери культури і мистецтва спостерігаємо тенденцію до зростання суми планового показника, що звісно є позитивним явищем. Тим не менш за 2012–2014 роки зростає тільки план видатків на культуру, а фактичні видатки залишались практично на тому ж рівні протягом трьох років – 8 444,14 млн. грн. в середньому. Відсоток виконання плану видатків впевнено прямує до нижчих відміток. Якщо у 2011 році план виконали на 93 %, то у 2014 році фактичні видатки на культуру і мистецтво склали 8483,46 млн. грн. – 83 % від плану. Так, при аналізі видатків у їх розрізі, галузь «Культура та мистецтво» з кожним роком складає все менший відсоток у структурі загальних видатків зведеного бюджету України. Це свідчить про недостатню вагомість в політиці держави даної галузі. Статистичні дані з табл. 2 відображають повну картину ситуації, що супроводжується негативною тенденцією до зниження видатків з державного бюджету України на галузь культури і мистецтва в цілому.

У сучасних умовах за економічної та політичної нестабільності сфера культури і мистецтв опинилася у вкрай скрутному становищі. Зниження рівня фінансування з боку держави зумовлює пошук підприємствами соціокультурної сфери додаткових джерел фінансування, а прогалини у організації економічного механізму фінансування відбиваються в подальшому на результаті діяльності. Тому, галузь потребує законодавчих нововведень та нових форм фінансування в сфері культури та мистецтва. В першу чергу підприємства сфери культури і мистецтв потребують організації відповідного, який би адаптувався в умовах перехідної економіки, механізму фінансування.

Слід запроваджувати, поруч з уже існуючими, нові механізми фінансування культурних організацій і проєктів, запропоновані товариством ЮНЕСКО [1, с. 18–22], що в умовах України визначає наступні кроки:

- розвиток організаційно-економічних механізмів фінансування культурно-мистецьких проєктів на конкурсних засадах (грантові програми), доступних для організацій культури незалежно від форм власності та від підпорядкування;

- подальший розвиток продюсерської системи не лише в кінематографі, але й в інших підприємствах, закладах культури і мистецтв (у театрі (антреприза) та концертній справі);

- удосконалення існуючої системи грантів.

Висновки. В результаті проведеного дослідження щодо фінансового стану підприємств сфери культури і мистецтва в розрізі видатків Державного бюджету за 2011–2014 роки, можна зробити висновки про сталу тенденцію до зниження фактичного рівня видатків на дану галузь. Факторами негативного впливу стали дестабілізація, як економічна так політична. Сформовані механізми фінансування втрачають свою актуальність в умовах переходу до ринкової економіки, а самі підприємства культури і мистецтв на сьогоднішній день функціонують за фінансовим принципом «залишку» та «хто допоможе».

Галузь «Культура та мистецтво» потребує введення нових організаційно-правових реформ з боку регулювання держави та розробки актуальних організаційно-економічних механізмів фінансування, які будуть здатні ефективно діяти в умовах ринкової економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. UNESCO Funding Culture, Managing the Risk – Proceedings of the Symposium held at UNESCO. – Paris, 2014. – 74 p.
2. Доломанова К.Ю. Актуальні проблеми фінансування галузі «Культура та мистецтво» у розрізі бюджету розвитку та бюджету споживання / К.Ю. Доломанова // Вісник ДУЕТП – 2012. – № 2. – С. 177–184.
3. Про соціально-економічне становище України за січень – липень 2014 р. / Державна служба статистики України / URL: www.ukrstat.gov.ua
4. Проект напрямів бюджетної політики затверджений Міністерством Фінансів України від 31.03.2015р. / URL: <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish>
5. Розпутенко І.В. Бюджетне фінансування соціально-гуманітарної сфери України: проблеми та шляхи їх вирішення / І.В. Розпутенко, С.О. Москаленко // Ефективність державного управління: зб. наук. праць. – 2014. – № 38. – С. 415–423.
6. Статистична звітність / URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Статистична звітність видатків та доходів зведеного бюджету України / URL: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>

REFERENCES

1. UNESCO Funding Culture, Managing the Risk – Proceedings of the Symposium held at UNESCO. – Paris, 2014. – 74 p.
2. Dolomanova, K. Current problems finance industry "Culture and Art" in cut of budget develop and budget consumption / K. Dolomanova // Donetsk – 2012. – № 2. – P. 177–184.
3. Socio-economic position of Ukraine in January – July 2014 / State Statistics Service of Ukraine / URL: www.ukrstat.gov.ua
4. Project budget policy approved by the Ministry of Finance of Ukraine from 31.03.2015. / URL: <http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish>
5. Rozputenko, I. Budget financsng of the social and humanitarian phield of Ukraine: problems and ways of their solving / I. Rozputenko, S. Moskalenko // Efficiency public administration: collection of scientific worcs – 2014. – № 38. – P. 415–423.
6. Statistical reports / URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
7. Statistical reports of expenditures and incomes of the consolidated budget of Ukraine / URL: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>

Funding enterprises in the culture and art in Ukraine: state and development trends**A.I. Hrushyna**

Abstract. Analyzed actual financial condition of enterprises the sphere of culture and art in Ukraine. Detected the problems of financial provision in a cut state spending. Proposes measures to solve existing and potential problems of financing, in order to activization of processes of attracting additional sources of funding enterprises in the arts and culture.

Keywords: *financial provision of enterprises, the sphere of culture and art, fiscal spending*